

Рецензія

на навчальний посібник «Правові системи сучасності» *

О. Д. Крупчан

директор Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва НАПрН України, завідувач кафедри конституційного та адміністративного права Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана, кандидат юридичних наук, доцент, академік НАПрН України

Останнім часом дослідженню правових систем сучасного світу, особливо у порівняльно-правовому аспекті, приділялася певна увага. Про це зокрема свідчать наукові видання монографічного характеру, численні статті, матеріали міжнародних конференцій, «круглих столів» тощо. Посилення уваги до цієї тематики зумовлене, з одного боку, внутрішніми факторами: сучасне українське правознавство, у тому числі теорія держави і права, перебуває у стані розвитку і вимагає пошуку шляхів удосконалення державної та правової впорядкованості, правового забезпечення їх людського і соціального виміру, розроблення новітніх проблем теоретико-методологічного пізнання соціальної, зокрема – правової дійсності. З іншого боку, ці процеси тісно пов'язані із загальносвітовими тенденціями правового розвитку, що приводить до усвідомлення необхідності дослідження окремої правової системи у порівняльному аспекті, насамперед через призму функціонування інших

правових систем, що дозволить глибше зрозуміти ті явища і рухи, що відбуваються в них, а також врахувати позитивний досвід вирішення актуальних проблем, своєчасно вносити необхідні корективи у механізм правового регулювання суспільних відносин тощо.

Навчальний посібник «Правові системи сучасності» є комплексним, інтегративним виданням, що містить не тільки учбовий виклад матеріалу стосовно правових систем, а й концептуальні підходи, наукові погляди, дискусійні питання сучасного право– та державорозуміння. Такий навчальний посібник є ґрунтовною підставою для вдосконалення навчального процесу, надання студентам необхідної можливості засвоєння учбового матеріалу.

Звертає на себе увагу те, що методологія викладення навчального матеріалу структурно охоплює декілька вимірів вивчення правових систем сучасності. По-перше, у навчальному посібнику досить повно розкриті питання, присвячені теоретичним засадам вивчення правових систем. Авто-

* Правові системи сучасності: Навчальний посібник для магістрів права / Відп. ред. Ю. С. Шемшученко. – К.: Вид-во «Юридична думка», 2012. – 492 с. (Колектив авторів: академік НАН України Ю. С. Шемшученко, д. ю. н. Н. М. Оніщенко, д. ю. н. О. В. Зайчук, д. ю. н. Н. М. Пархоменко, д. ю. н. С. Д. Гусарев, д. ю. н. О. Д. Тихомиров, к. ю. н. О. Л. Богініч, к. ю. н. К. П. Вовраженцева, к. ю. н. В. Ю. Васецький, к. ю. н. О. С. Гусарева, к. ю. н. О. В. Кресін, к. ю. н. О. Л. Львова, к. ю. н. Л. О. Макаренко, к. ю. н. І. В. Міма, к. ю. н. О. В. Мінченко, к. ю. н. О. В. Стрельцова, к. ю. н. С. О. Сунегін, к. ю. н. Н. П. Свиридюк, к. ю. н. Т. І. Тарахонич, к. ю. н. Д. О. Тихомиров).

ри посібника ставлять за мету дати цілісне висвітлення концепції правової системи, її сутності, найважливіших напрямів функціонування, а також тих підходів, які мають місце щодо аналізу цього феномену у світовій юридичній науці. Правова система розглядається як складова більш широкої – соціальної системи. У цьому аспекті простежуються взаємозв'язки між правовою, політичною та економічною системами як підсистемами соціальної системи загалом, у своїх взаємозв'язках характеризуються право і мораль, які є особливими соціальними регуляторами, а також правова система і правова культура (с. 54, 65, 68).

Автори розглядають систему як таку і водночас здійснюють аналіз співвідношення категорій «система» та «правова система», «правова система» та «правова сім'я», «правова система», «система права» і «джерела права», виділяють рівні правової системи, що є її сутнісними характеристиками (Розділ 1). Такий широкий підхід пояснюється передусім тим, що, як слушно зазначають самі автори навчального посібника: «Дослідження окремих компонентів правової системи слід поєднувати з вивченням різноманітних процесів, які дають змогу досягнути цілісності правової системи, виявити її внутрішні й зовнішні зв'язки. Водночас правову систему не можна зводити лише до формальних якостей системного утворення, хоча вона й є такою. В неї необхідно вкладати більш глибокий, соціальний, конкретно-історичний та політичний зміст» (с. 8).

У цьому контексті важливе місце відводиться характеристиці соціального змісту та значення типології держав і правових систем, основних підходів до типології правових систем сучасності. Слід відзначити, що цікавою новацією навчального посібника є висвітлення його авторами питань, присвячених статичним та динамічним елементам правової системи, виокремлення їх ознак та різновидів (с. 87, 108).

По-друге, у навчальному посібнику знайшли відображення актуальні питання теорії порівняльного правознавства як важливої складової теорії правових систем у цілому. Заслуговує на увагу здійснений авторами послідовний історичний огляд окремих етапів розвитку порівняльного правознавства, у тому числі його зародження і розвитку порівняльного правознавства у ХХ ст., сучасний стан та особливості формування ідей порівняльного правознавства в Україні та Росії, а також еволюції поглядів та уявлень про природу юридичної компаративістики й філософські засади порівняльно-правових досліджень (Розділ 2). Логічним у цьому контексті видається наведений у навчальному посібнику огляд основних міжнародних центрів порівняльного правознавства, існуючих у сучасному світі (с. 415).

По-третє, цілком виправданим є виокремлення практичного виміру дослідження правових систем, зокрема, розкриття механізму захисту прав людини в англосаксонській та романо-германській правових сім'ях, висвітлення прав людини в мусульманському праві у їх співвідношенні з міжнародними стандартами, порівняльно-правове дослідження юстиції, з огляду на європейську традицію, іудейського релігійного права та ізраїльського світського права, систем права інтеграційних міждержавних об'єднань Європи та ін. (Розділ 3).

Логічною і обґрунтованою є структура роботи, яка відповідає її меті і завданням. Особливого схвалення заслуговує як високий теоретичний рівень запропонованих наукових узагальнень, так і практична спрямованість теоретичних положень і висновків.

Цей навчальний посібник є дійсно актуальним і, на нашу думку, безперечно буде корисним як для студентів-магістрів вищих навчальних закладів, аспірантів, так і для викладачів спецкурсів, науковців й інших фахівців-правознавців, які цікавляться правовими системами сучасності.